

Jaarrapportage 2009

WOT-04-003 Advisering Natuur & Milieu

werkdocumenten

wot
Wetenschappelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu

WAGENINGENUR

For quality of life

Jaarrapportage 2009

De reeks 'Werkdocumenten' bevat tussenresultaten van het onderzoek van de uitvoerende instellingen voor de unit Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu (WOT Natuur & Milieu). De reeks is een intern communicatiemedium en wordt niet buiten de context van de WOT Natuur & Milieu verspreid. De inhoud van dit document is vooral bedoeld als referentiemateriaal voor collega-onderzoekers die onderzoek uitvoeren in opdracht van de WOT Natuur & Milieu. Zodra eindresultaten zijn bereikt, worden deze ook buiten deze reeks gepubliceerd.

Dit werkdocument is gemaakt conform het Kwaliteitshandboek van de WOT Natuur & Milieu en is goedgekeurd door Paul Hinssen (deel)programmaleider WOT Natuur & Milieu.

Jaarrapportage 2009

WOT-04-003 Advisering Natuur & Milieu

Werkdocument 177

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu

Wageningen, februari 2010

©2010 **Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu**

Postbus 47, 6700 AA Wageningen

Tel: (0317) 48 54 71; Fax: (0317) 41 90 00; e-mail: info.wnm@wur.nl

De reeks WOt-werkdocumenten is een uitgave van de unit Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, onderdeel van Wageningen UR. Dit werkdocument is verkrijgbaar bij het secretariaat. **Het document is ook te downloaden via www.wotnatuurenmilieu.wur.nl.**

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, Postbus 47, 6700 AA Wageningen

Tel: (0317) 48 54 71; Fax: (0317) 41 90 00; e-mail: info.wnm@wur.nl; Internet: www.wotnatuurenmilieu.wur.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. De uitgever aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Woord vooraf

Sinds 1 januari 2005 worden de Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu uitgevoerd onder de voorwaarden die LNV en de stichting DLO eind 2004 zijn overeengekomen en die zijn vastgelegd in de Uitvoeringsovereenkomst WOT Natuur & Milieu. De jaarrapportage is toen ook opnieuw vormgegeven.

Per WOT-programma is een zelfstandig werkdocument samengesteld, dat bestaat uit drie delen: een samenvattende rapportage over het programma als geheel, een beschrijving van elk der afzonderlijke projecten en een Engelstalige beschrijving. De volgende werkdocumenten omvatten samen de jaarrapportage over 2009 van de WOT Natuur & Milieu:

Nr. 175: WOT-04-001 Koepel (Communicatie, Kwaliteit en Management)

Nr. 176: WOT-04-002 Onderbouwend Onderzoek

Nr. 177: WOT-04-003 Advisering Natuur & Milieu

Nr. 178: WOT-04-005 M-AVP

Nr. 179: WOT-04-006 Natuurplanbureaufunctie

Nr. 180: WOT-04-007 Milieuplanbureaufunctie

Dit werkdocument bevat de jaarresultaten van het WOT programma ***WOT-04-003 (Advisering Natuur & Milieu)***. De resultaten van deze projecten hebben hun weg gevonden in de diverse producten van het Planbureau voor de leefomgeving en in de werkdocumenten, rapporten en studies van de WOT Natuur & Milieu.

Daarnaast wordt in het Kennisbasis Thema Groene en Blauwe Ruimte (KB1) jaarlijks geïnvesteerd in kennisvernieuwing voor de WOT Natuur & Milieu. De rapportage hierover wordt opgesteld onder verantwoordelijkheid van de leiding van dit Kennisbasisthema.

Ter verantwoording van de besteding van de beschikbare middelen is voor elk project een beknopt verslag gemaakt. Deze verslagen zijn hier gebundeld. In elk verslag staan voor het desbetreffende project de administratieve gegevens en een beknopte inhoudelijke beschrijving van het doel en het behaalde resultaat.

Paul Hinssen

Inhoud

Woord vooraf	5
Thema-rapportage WOT-04-003	9
Project-rapportage WOT-04-003	15

Thema-rapportage WOT-04-003

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu (WOT Natuur & Milieu)

Programma WOT-04-003: Advisering Natuur & Milieu

1. Naam+nr. cluster, naam clusterleider:
WOT-04,
Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu
P.J.W. Hinssen
2. Naam+ nr. thema:
WOT-04-003,
Advisering Natuur & Milieu,
3. Naam thema-coördinator (met Wageningen UR-onderdeel):
P.J.W. Hinssen
4. Contactperso(ou)wen LNV (met LNV-directie)/overige betrokkenen (met organisatienaam):
Gelare Nader (DN),
Werner Pol (CTB)
Mark de Bode (DK),
Stefan Verbunt (DN)
5. Deelnemende kennisinstellingen binnen en buiten Wageningen UR:
Alterra
Wageningen IMARES
6. Doelgroepen:
Parlement, Kabinet, Beleidsdirecties van LNV, VROM, V&W
7. De beleidsopgave(n) van LNV waaraan de onderzoeksresultaten een bijdrage leveren:
Het ministerie van LNV en de Raad van Bestuur van Wageningen UR leggen de Wettelijke Onderzoekstaken Natuur en Milieu (WOT N&M) vast in verschillende uitvoeringsovereenkomsten. De Uitvoeringsovereenkomst Advisering Natuur en Milieu (WOT-Advisering N&M) is in december 2007 ondertekend, en geldt voor de jaren 2008-2012. Hierin zijn de taken en werkafspraken vastgelegd, die voortvloeien uit de wettelijke adviestaken.

Voor de activiteiten vanaf 2009 heeft LNV nu structureel het benodigde budget toegewezen. Op basis van de werkafspraken WOT-Advisering N&M is het werkprogramma 2009 opgesteld en uitgevoerd. Hierbij is rekening gehouden met de volgende additionele budgetten:

- * 100.000 euro in het programma Mineralen en Milieukwaliteit (BO-05) voor de werkgroepen van de CDM,
- * Financiering van CTB voor de te leveren adviezen.

De beoogde 95.000 euro in de kennisbasis voor WOT-Advisering N&M ter behoud van sleutelexpertise is in 2009 voor het eerst toegekend. Dit budget is geïnvesteerd in de sleutelexpertise.

8. De kennisvragen die aan de beleidsopgave(n) gekoppeld zijn en die worden beantwoord met de uitkomsten van het onderzoek;
Zie uitvoeringsovereenkomst WOT-Advisering N&M en bijbehorende werkafspraken. Voor 2009 geldt de navolgende verbijzondering hiervan:

Taak	Contactpersoon	Kennisbehoefte 2008
Advisering LNV in IWC	Drs. P.W. Bos (LNV-DN)	Nederlandse inbreng in IWC
Advisering LNV in ASCOBANS	Drs. F.R. van Dijken (LNV-DN)	Nederlandse inbreng in ASCOBANS
Advisering LNV in TWO	Stefan Verbunt (LNV-DN)	Nederlandse inbreng in TWO
Onderzoek Antarctica	Gelare Nader (LNV-DN)	Nederlandse bijdrage aan internationaal onderzoek ten behoeve van bescherming en beheer
Commissie Deskundigen Mestbeleid	De Bode (LNV-DK)	Advies over het mestbeleid,
Adviezen CTB	Werner Pol (CTB)	Advies over toelating van bestrijdingsmiddelen
Instrumentarium CTB	Werner Pol (CTB)	Instrumentarium ter beoordeling toelating bestrijdingsmiddelen

9. De beoogde en daadwerkelijk in 2008 bereikte (tussen)resultaten;

Taak	Bereikte resultaten in 2009
Advisering LNV in IWC	Jaarlijkse voortgangsrapportages walvisonderzoek, jaarlijkse verslagen van zittingen IWC
Advisering LNV in ASCOBANS	Jaarlijkse rapportage van zittingen ASCOBANS, van werkgroep en project Recovery Harbour Porpoise.
Advisering LNV in TWO	Monitorresultaten, wetenschappelijke publicatie zeehonden (1x/5jr), Quality Status Report (Marine Mammals), advies op aanvraag
Onderzoek Antarctica	Wetenschappelijke publicaties, invulling diverse internationale lidmaatschappen, schriftelijk advies, voorbereiding toekomstige expeditie-samenwerking
Commissie Deskundigen Mestbeleid	Schriftelijk advies op aanvraag
Adviezen CTB	Schriftelijk advies op aanvraag
Instrumentarium CTB	Helpdesk, website, training, kwaliteitsborging

10. De gerealiseerde kennisoverdracht richting doelgroep en de benutting van ontwikkelde kennis door de doelgroep.

De gerapporteerde resultaten vinden langs verschillende wegen hun bestemming bij doelgroepen. Intern zorgen werkdocumenten ervoor dat collega onderzoekers kunnen voortbouwen op verkregen resultaten. Extern worden via de contactpersoon van het desbetreffende project de beleidsdoelgroepen geïnformeerd

11. De samenwerking tussen de bij het thema betrokken DLO-instituten en andere instellingen/organisaties;

Binnen dit programma vallen projecten van Alterra (ca 50%) en IMARES (ca 50%). De projecten verschillen onderling sterk qua onderwerp en doelgroep. Op het gebied van meststoffen en bestrijdingsmiddelen wordt samengewerkt met deskundigen binnen en buiten Wageningen UR en met het CTB. Bij het Antarcticaonderzoek is intensieve samenwerking met een omvangrijk internationaal consortium. De inbreng van deskundigen

bij de internationale activiteiten in IWC, ASCOBANS en TWO zijn sterk bilateraal van aard. De werkzaamheden zijn uitgezet binnen de voorwaarden van het WOT-statuut en zijn gebaseerd op de afspraken die conform de wettelijke basis jaarlijks met LNV worden gemaakt.

Project-rapportage WOT-04-003

Overzichten Projecten WOT-04-003

Bascode	Projecttitel	Pagina
WOT-04-003-002	Onderzoek Antarctica	19
WOT-04-003-003	Advisering LNV in IWC	21
WOT-04-003-004	Advisering LNV in ASCOBANS	23
WOT-04-003-005	Advisering LNV in TWO	25
WOT-04-003-006	Onderhoud en ondersteuning van softwarepakketten t.b.v. Ctgb	27
WOT-04-003-007	Programmamanagement WOT Advisering N&M	29
WOT-04-003-008	Commissie van Deskundigen Meststoffenwet (CDM)	31
WOT-04-003-009	Ad hoc investering	35

Onderzoek Antarctica

Programma WOT-04-003	
Resultaten 2009 per project	
Programmathema:	Advisering Natuur en Milieu
Projecttitel:	Onderzoek Antarctica
Projectnummer:	430 62007 01
BAS-code	WOT-04-003-002
Projectleider:	Jan Andries van Franeker
Uitvoerende instellingen:	IMARES
Doelgroep/probleemhebber:	LNV Internationale Zaken Directie Natuur NLP
Contactpersoon van de doelgroep:	Mw. Drs. G. Nader > Dhr. Drs. M. Peijs
Startdatum:	01-01-2009
Einddatum:	31-12-2009 (doorlopend)
<i>Kennisbehoefte doelgroep:</i>	
Ecologische kennis die van belang is voor internationaal natuurbeheer en bescherming in Antarctica, inclusief visserijbeheer, zonerings- en beschermd gebieden, de bescherming van soorten & biodiversiteit, en klimaatsproblematiek. De specifieke onderzoeksvraag is welke betekenis heeft zee-ijs heeft voor kwaliteit en kwantiteit van Antarctische voedselketens in het licht van het te voeren beheer bijv. in het Antarctisch Krillverdrag (CCAMLR).	
<i>Doelstelling van het onderzoek:</i>	
Als stemgerechtigd lid bij het Antarctisch Verdrag heeft de Nederlandse overheid sinds 1991 de verplichting om permanent en substantieel te investeren in onderzoek in het zuidpoolgebied: IMARES dient deze inspanning nationaal en internationaal uit te stralen en beleidsrelevante informatie aan te leveren voor Nederlandse standpuntbepaling in de diverse onderdelen van het verdragsysteem, met name visserijbeheer in CCAMLR.	
<i>Aanpak en tijdspad:</i>	
In overleg met de programmaleiding is in de loop van 2009 het werkplan aangepast met een verhoogde financiële reservering voor toekomstige expedities, waarvan de kosten een standaard jaarbudget te boven gaan. Onzekerheden over datum en omvang van de volgende expeditie maakten een hogere reservering gewenst. Inhoudelijk is het projectplan 2009 uitgevoerd zoals omschreven in de fases: 1) Wetenschappelijke output is vooral de promotie van Hauke Flores: resterende nog niet gepubliceerde hoofdstukken worden voorbereid voor publicatie in wetenschappelijke tijdschriften. Onderzoeksresultaten zijn ingebracht in een internationale workshop in Bremen als voorbereiding op gezamenlijke publicaties. In diverse fora zijn presentaties gegeven over het Antarctisch onderzoek. 2) Bijdrages aan de SCAR Expert groepen hebben schriftelijk plaats gevonden. 3) Planningbijeenkomsten voor Polarstern-expedities werden bijgewoond: de voor ons belangrijke expeditie 2012 is verschoven naar 2013, voor een tussenliggende kleinere expeditie zijn we nog in overleg met Duitse en Australische collega's. 4) standaard financiën en vergunningen zijn afgehandeld. 5) overleg is gaande met LNV over personele inzet in CCAMLR is en we hebben veel aandacht besteed aan versterking van onze kennis t.a.v. krillvisserij 6) Aan diverse 'outreach' verzoeken vooral rond de promotie van Hauke Flores is medewerking verleend. Zie resultaten/producten	
<i>Beoogde en bereikte resultaten en producten:</i>	
Reviewed scientific publications Flores, H. 2009. Frozen Desert Alive - the role of sea ice for pelagic macrofauna and its predators: implications for the Antarctic pack-ice food web.. PhD Thesis, University of	

Groningen. 1 Mei 2009. Rijksuniversiteit Groningen, 240pp.
<http://irs.uib.rug.nl/ppn/317897861>

Van den Brink N., Riddle, M., Van den Heuvel-Greve, M., Allison, I., Snape, I., & Van Franeker, J.A. 2009. Correspondence on Geisz et al. Melting glaciers: a probable source of DDT to the Antarctic marine ecosystem. *Environmental Science and Technology* 43: 3976-3977 DOI: 10.1021/es8034494.

Other publications

Laterveer, M. 2009. Op zoek naar het rijk van krill.. *Natuurwetenschap & Techniek* 77(7-8): 68-71 (juli-aug 2009).

Van Franeker, J.A.; & Flores, H. 2009. Antarctic Research & krill: insights from studies on Antarctic top predators and underlying foodwebs.. IUCN Oceanen Overleg - Amsterdam 17 sep 2009 (http://www.iucn.nl/iucn_nl_als_platform/werkgroepen/oceanenoverleg/archief_2/ zie archief 17 sep 2009, verslag en Presentatie Antarctic Research & krill - IMARES).

Van Franeker, J.A. 2009. Albatrossen tonen menselijk wangedrag (Albatrosses illustrate human misbehaviour). *SULA* 22(2): 95-96.

Outreach/publicity events Antarctic Research 2009
(format = date; country; medium; details)

13-Jan-2009; NL; Radio regional; Radio Gelderland uitzending 13 jan 2009 13:20; interview; re; Royal Visit to Rothera in Feb; on conditions etc

13-Jan-2009; NL; private ; request for school project (via Hans Bothe); video footage; Blue Whale movie

17-Jan-2009; NL; Newspaper National; Telegraaf; Za bijlage pagina TA6 Royal visit <> SUIT work <> climate change issues; article interview cited; Verstoring voedselketen dreigt. Prinselijk paar duikt in problemen rond poolijs.

18-Jan-2009; NL; Television ?; 7CD's film to Robert Lagendijk ivm IPY film door Musch & Tinbergen; video footage;

1-Feb-2009; Australia; Internet; <http://www.aad.gov.au/default.asp?casid=36028&source=17&rank=1> ; IPY news; SUIT / IMARES in AAD achievements in IPY.....

1-Feb-2009; NL; Regional DVD; Den Helder Promotion DVD, Paul Schaap Dockworks Productions; Antarctic video fragments; Den Helder: bruisende havenstad, hoofdstad van de Noordzee

7-Mar-2009; NL; Newspaper National; Telegraaf; Za 7 mrt 2009 pag 3; over IPY Middelburg; vrl foto; Maxima neemt poolhoogte (achtger microscoop SUIT project)

21-Apr-2009; NL; Radio national; Radio 1: TELEAC, „hoeradio“ 21.00 uur; interview; interview Hauke Flores nav promotie www.teleac.nl

28-Apr-2009; NL; Radio national; Radio 1: VPRO, „Noorderlicht“, 15.30 uur; interview Hauke Flores nav promotie www.noorderlicht.vpro.nl;

eind apr 2009; NL; Trade Journal; regional; Wot's new nr 23: 1-2 ; over promotie Hauke Flores; Article with photos; Poolijs rijker dan gedacht (M. Woestenburg)

2 mei 2009; NL; Trade Journal; national; BioNieuws 19(8):5; over promotie Hauke Flores; Article with photos; Op de grens van zee en ijs: klassieke voedselketen van de zuidpool te simpel

7 mei 2009; NL; Trade Journal; regional; Resource # 26 van 7 Mei 2009, pagina 6; Promotie Hauke Flores; Article with photos; Zuidpooldiertjes zoeken massaal het ijs op.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:
 Het IMARES onderzoek bestendigt bij verdragspartners dat Nederland serieuze invulling geeft aan het Antarctica Verdrag met op beheer en behoud gericht wetenschappelijk onderzoek in een intensieve internationale samenwerking.

Advisering LNV in IWC

Programma WOT-04-003
Resultaten 2009 per project

Programmathema:	Advisering Natuur en Milieu
Projecttitel:	Advisering LNV in IWC
Projectnummer:	4306200801
BAS-code	WOT-04-003-003
Projectleider:	Meike Scheidat
Uitvoerende instellingen:	IMARES
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-NLP
Contactpersoon van de doelgroep:	Drs. P.W. Bos
Startdatum:	01-01-2009
Einddatum:	31-12-2009

Kennisbehoefte doelgroep:

Nederland is lid van de IWC omdat de overheid invloed wil hebben op het internationale beleid en beheer van walvisachtigen. In de IWC neemt Nederland een beschermingsgezinde positie in. Verscheidene landen op de wereld denken daar anders over, vandaar dat een sterke wetenschappelijke onderbouwing van het beleid en daaruit voortvloeiend beheer nodig is. De instrumenten voor Nederland om het internationale beleid mede te sturen is Nederlandse deelname aan het WC (wetenschappelijke comité), waar het wetenschappelijk advies inzake alle walvissoorten wordt opgesteld, en daarnaast de inbreng van Nederland in de Commissie vergadering.

Doelstelling van het onderzoek:

Dit project levert een bijdrage aan de realisering van het geformuleerde overheidsbeleid t.a.v. beheer van walvissen. Door deelname aan het WC wordt het wetenschappelijk advies van het gehele WC aan de Commissie, mede bepaald door het Nederlandse standpunt ter zake. Door deelname aan de jaarlijkse Commissie vergaderingen als lid van de Nederlandse delegatie wordt die delegatie ondersteund in haar besluitvorming.

Aanpak en tijdspad:

Kort samengevat zijn in 2009 voor dit project de volgende activiteiten ondernomen:

- Voorbereiding en deelname aan zittingen van het Wetenschappelijk Comité (Madeira, Portugal),
- Bijeenkomsten van de Internationale Walvisvaart Commissie (de Commissioners, eveneens in Madeira),
- Inter-sessionele activiteiten w.o.
- Participatie in Sub-Committee Small Cetaceans,
- Participatie in Sub-Committee Bycatch and other human induced mortalities
- Voor zover de tijd toeliet participatie in Sub-Ctee Whale Watching
- Waarnemer voor ASCOBANS tijdens de bijeenkomsten van de Internationale Walvisvaart Commissie
- Ad hoc adviezen aan LNV-Directie Natuur.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Scheidat, M. 2009. Netherlands Progress Report on Cetacean Research, May 2008 – May 2009, with statistical data for the calendar year 2008. SC/61/Prog Report The Netherlands, 6pp.

Kock, K. H., Scheidat, M., Boebel, O., Bräger, S., Herr, H., Lehnert, K., Lehnert, L. S., Verdaat, H. and Williams, R. (2009). The occurrence of cetaceans along two transects from 57°S to Atka Bay (70°29.6`S/ 07°57.6`W). *Scientific Committee of the International Whaling Commission, Madeira, Portugal* **SC/61/IA11**.

Scheidat, M. 2009. Report of the Scientific Committee meeting of the International Whaling Commission, Funchal, Portugal 29 May to 12 June 2009.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Tijdens de vergaderingen van de IWC en buiten die vergaderingen om zijn de Nederlandse Commissioner en zijn medewerkers ondersteund in hun besluitvorming t.a.v. beheer en bescherming van walvissen op wereldschaal.

Advisering Natuur en Milieu

Programma WOT-04-003
Resultaten 2009 per project

Programmathema:	Advisering Natuur en Milieu
Projecttitel:	Advisering LNV in ASCOBANS
Projectnummer:	4306201801
BAS-code	WOT-04-003-004
Projectleider:	Meike Scheidat
Uitvoerende instellingen:	IMARES
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-NLP
Contactpersoon van de doelgroep:	Drs. F.R. van Dijken
Startdatum:	01-01-2009
Einddatum:	31-12-2009

Kennisbehoefte doelgroep:

Om een halt toe te roepen aan de achteruitgang en herstel te bevorderen van kleine walvisachtigen in de Noordzee en Oostzee hebben een aantal landen, w.o. Nederland, een verdrag gesloten Agreement on the Conservation of Small Cetaceans of the Baltic and North Seas (ASCOBANS) dat onder de auspiciën van de Bonn-Conventie valt. Om uitvoering van het verdrag en daarmee de doelstellingen van ASCOBANS te realiseren hebben de lidstaten een Conservation and Management Plan opgesteld, met een daaraan gekoppeld Werkplan. Elke 3 jaar wordt dit Werkplan tijdens een bijeenkomst van de lidstaten (Meeting of Parties MOP) geëvalueerd en wordt een nieuw Werkplan opgesteld. Het concept Werkplan wordt opgesteld en het definitieve Plan wordt uitgevoerd door het Advisory Committee, waar Nederland wordt geacht een inbreng te leveren.

Doelstelling van het onderzoek:

Dit project levert een bijdrage aan de uitvoering van het Nederlandse beleid t.a.v. het beheer van kleine walvisachtigen in het Agreement gebied en speciaal de verplichtingen die Nederland heeft in zijn eigen kustwateren, incl. het NCP. Door actieve deelname in het Advisory Committee (AC) worden de Nederlandse opvattingen over de bescherming en het beheer van kleine walvisachtigen en onderzoeksactiviteiten daartoe vanuit Nederland, in internationale fora naar voren gebracht en bepalen daarmee mede het succes van ASCOBANS. v.w.b. de gestelde doelen. IMARES is op verzoek van LNV-Directie Natuur, lid van het AC en daarnaast wetenschappelijk adviseur van de Nederlandse delegatie op de MOP. Op ad hoc basis wordt tussentijds advies uitgebracht aan LNV. Door dit project wordt het voorgenomen (inter)nationale beleid t.a.v. de bescherming en beheer van kleine walvisachtigen uitgevoerd en door terugkoppeling van de resultaten bereikt in de MOP en het AC, kan de Nederlandse besluitvorming dienaangaande worden gevoed en zo nodig worden geactualiseerd.

Aanpak en tijdspad:

Kort samengevat zijn voor dit project de volgende activiteiten ondernomen:

- Voorbereiding zittingen en deelname Wetenschappelijk Adviescomité
- Voorbereiding zittingen en deelname MoP ASCOBANS
- Deelname as waarnemer voor de IWC tijdens de zittingen van ASCOBANS
- Finalizing of the "Conservation Plan for the Harbour Porpoise in the North Sea"
- Bijhouden van de internationale literatuur en andere ontwikkelingen, inclusief eigen onderzoek, op het terrain van de ecologie, bedreigingen en beheer inzake kleine

walvisachtigen. • Ad hoc adviezen aan LNV-Directie Natuur.
<i>Beoogde en bereikte resultaten en producten:</i> Conservation Plan for Harbour Porpoises (<i>Phocoena phocoena</i> L.) in the North Sea, final version presented at MOP 6 in 2009 Report of the 16th Meeting of the Advisory Committee to ASCOBANS, 20-24 April 2009 in Brugge, Belgium (www.ascobans.org)
<i>Doorwerking resultaten naar doelgroepen:</i> Nederlandse inbreng in de wetenschappelijke en bestuurlijke besluitvorming op de 6e Meeting of Parties, de 16th AC meeting, en het finale concept Beheers- en Beschermingsplan voor bruinvissen in de Noord- en Oostzee.

Advisering LNV in TWO

Programma WOT-04-003
Resultaten 2009 per project

Programmathema:	Advisering Natuur & Milieu
Projecttitel:	Advisering LNV in TWO
Projectnummer:	4306200201
BAS-code	WOT-04-003-005
Projectleider:	Sophie Brasseur
Uitvoerende instellingen:	IMARES
Doelgroep/probleemhebber:	LNv-NLP
Contactpersoon van de doelgroep:	Stefan Verbunt
Startdatum:	01-01-2009
Einddatum:	31-12-2009

Kennisbehoefte doelgroep:

Bij de verantwoordelijke overheden is behoefte aan beleidsondersteunend onderzoek en beleidsadvies t.a.v. de opstelling van dat SMP, de uitvoering ervan en de adviezen daaruit voortvloeiend. Daarnaast is er behoefte aan advies inzake internationaal beheer van zeehonden voorkomend buiten de Waddenzee

Doelstelling van het onderzoek:

Advies over zeehonden in het kader van internationaal beheer en beleid.

Aanpak en tijdpad:

IMARES neemt actief deel aan de TSEG (Trilateral Seal Expert Group). De TSEG coördineert en synchroniseert in trilateraal verband de jaarlijkse monitoring, rapporteert daarover elk jaar aan de Trilateral Working Group (TWG), publiceert jaarlijks de monitorresultaten en verzorgt circa elke 5 jaar een wetenschappelijke publicatie over de populatieontwikkeling van de zeehonden in de Waddenzee. Daarnaast evalueert de TSEG de voortgang van de implementatie van het SMP en rapporteert daarover aan de TWG. Op het eind van de vijfjarige looptijd van het SMP, levert de TSEG een rapportage over de evaluatie van het oude SMP en het ontwerp voor een nieuwe SMP aan de TWG. Verder adviseert IMARES op ad hoc basis aan de LNv-Directie NLP en de LNv-Directie Regionale Zaken, Vestiging Noord en de Vestiging Zuid, in mondelinge en/of schriftelijke vorm op voorkomende beleidsvragen.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Presentaties en Deelname aan het International Scientific Wadden Sea Symposium in Wilhelmshaven (maart 2009). Abstracts op: <http://www.waddensea-secretariat.org/news/symposia/ISWSS-2009-program.html>

1. Peter Reijnders (IMARES) Co evolution of science and management illustrated through the harbour seal population in the Wadden Sea

2. Erik Meesters, Peter Reijnders, Sophie Brasseur, Svend Tougaard, Michael Stede, Ursula Siebert & Tero Härkönen (IMARES, Fishery Museum, LAVES, FTZ, Sweden (TSEG)) An effective survey design for harbour seals in the Wadden Sea: tuning Trilateral Seal Agreement and EU-Habitat Directive requirements.

Tevens zijn in overleg in het kader van de TSEG de volgende documenten gepubliceerd
Brasseur, Sophie M. J. M., Peter J.H. Reijnders, Thomas Borchardt, Ursula Siebert, Sven Ramdohr, Lasse Fast Jensen and Jonas Teilman (2009a) Aerial surveys of grey seals in the Wadden Sea in the seasons of 2007-2008 and 2008-2009. Annual reports <http://www.waddensea-secretariat.org/news/news/Seals/Annual-reports/greyseals2009.html>.

Brasseur, Sophie M. J. M., Peter J.H. Reijnders, Thomas Borchardt, Ursula Siebert, Sven Ramdohr, Lasse Fast Jensen and Jonas Teilman (2009b) Aerial surveys of Harbour Seals in the Wadden Sea in 2009; Growth of the harbour seal population slows down. Annual reports <http://www.waddensea-secretariat.org/news/news/Seals/Annual-reports/seals2008.html>

Peter J.H. Reijnders, Sophie M.J.M. Brasseur, Thomas Borchardt, Kees Camphuysen, Richard Czeck, Anita Gilles, Lasse Fast Jensen, Mardik Leopold, Klaus Lucke, Sven Ramdohr, Meike Scheidat, Ursula Siebert and Jonas Teilmann. Thematic Report No. 20: Marine Mammals final draft for QSR update 2009

[http://www.waddensea-secretariat.org/QSR-2009/drafts/20-Marine-Mammals-\(2009.05.04\)-Mar_PR3.doc](http://www.waddensea-secretariat.org/QSR-2009/drafts/20-Marine-Mammals-(2009.05.04)-Mar_PR3.doc)

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Zowel de gepubliceerde en gepresenteerde stukken als de *ad hoc* adviezen zijn goed ontvangen

Onderhoud en ondersteuning van softwarepakketten t.b.v. Ctgb

Programma WOT-04-003
Resultaten 2009 per project

Programmathema:	Advisering Natuur en Milieu
Projecttitel:	Onderhoud en ondersteuning van softwarepakketten t.b.v. Ctgb
Projectnummer:	5233523-01
BAS-code	WOT-04-003-006
Projectleider:	Erik van den Berg
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-DKI
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr.ir. H. de Heer
Startdatum:	01-01-2009
Einddatum:	31-12-2009

Kennisbehoefte doelgroep:

Er is geen specifieke kennisontwikkeling nodig; er wordt gebruikt gemaakt van reeds aanwezige kennis. Wel is er behoefte aan kwaliteitsborging van de softwarepakketten die gebruikt worden bij de toelatingsbeoordeling, ondersteuning van gebruikers en het adequaat verhelpen van eventuele fouten in de software.

Doelstelling van het onderzoek:

Het doel van het project is om hieraan bij te dragen door goed onderhoud en ondersteuning van de softwarepakketten die het College voor de Toelating van Gewasbeschermingsmiddelen en Biociden (Ctgb) gebruikt.

Aanpak en tijdspad:

De activiteiten bestaan uit 1) een adequaat functionerende helpdesk voor gebruikers gedurende het hele jaar, 2) het uitbrengen van bug-fix releases en 3) een goede kwaliteitsborging van de softwarepakketten. Verder worden de model websites onderhouden, zodat gebruikers op de hoogte zijn van verbeteringen van de software en beschikbare releases. Indien gewenst worden gebruikers getraind en worden er presentaties gegeven over de softwarepakketten.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

De helpdesk heeft gedurende het jaar gebruikers van de modellen TOXSWA, SWASH, PEARL en GeoPEARL ondersteund. De ondersteuning bestond uit het geven van adviezen ten aanzien het gebruik en/of de installatie van de software. In 2009 heeft de TOXSWA-SWASH helpdesk (Adriaanse, Beltman, de Jong, Ter Horst, & Te Roller) 21 vragen over TOXSWA en 30 vragen over SWASH beantwoord. De PEARL-GeoPEARL helpdesk (van den Berg, Boesten & Van Kraalingen) heeft 24 vragen over PEARL en 4 vragen over GeoPEARL beantwoord.

- Berg, F. van den, J. te Roller & J.G. Groenwold, 2009. Softwarepakket FOCUS_SWASH v 3.1. Bug-fix release ten behoeve van gebruik van SWASH in het kader van de EU toelating van gewasbeschermingsmiddelen.
- Beltman, W.H.J., A. de Jong & J.G. Groenwold, 2009. Softwarepakket FOCUS_TOXSWA v 3.3.1. Bug-fix release ten behoeve van gebruik van TOXSWA in het kader van de EU toelating van gewasbeschermingsmiddelen

- Berg, F. van den, A. Tiktak, J.J.T.I., Boesten, J.G. Kroes, A.M.A. van der Linden & D. van Kraalingen, 2009. Bug-fix release Consensus_PEARL_3, December 2009.
- Berg, F. van den, A. Tiktak, J.J.T.I., Boesten, J.G. Kroes, A.M.A. van der Linden & D. van Kraalingen, 2009. Linux versie van FOCUS_PEARL_3.3.3. Juni 2009.
- Berg, F. van den, A. Tiktak, J.J.T.I., Boesten, J.G. Kroes, A.M.A. van der Linden & D. van Kraalingen, 2009. Bug-fix versie van Linux versie van FOCUS_PEARL_3.3.3. December 2009.
- Adriaanse, P.I. & W.H.J. Beltman, 2009. TOXSWA model for behaviour of pesticides in small surface waters. Description of processes and hydrology in TOXSWA (version FOCUS incl metabolites). WOt rapport 101, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, Wageningen. December 2009, 78 pp. (in press).
- Horst, M.M. & J.G. Groenwold, 2009. Tool to determine the coefficient of variation of DegT50 values of plant protection products in water-sediment systems for different values of the sorption coefficient, WOt werkdocument 171, Wettelijke Onderzoeksvragen Natuur & Milieu, Wageningen. December 2009, 58 pp. (in press).

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

De nieuwe versies van FOCUS_SWASH en FOCUS_TOXSWA worden sinds november 2009 gebruikt in het kader van de EU toelating van gewasbeschermingsmiddelen. Het document over de hydrologie van de FOCUS oppervlaktewater scenario's is van belang voor gebruikers van de stap 3 modellen van FOCUS oppervlaktewater.

De Linux versie is ter ondersteuning van gebruikers van FOCUS_PEARL_333 op Linux platforms, maar deze versie kan niet gebruikt worden in plaats van de officiële versie van FOCUS_PEARL_3.3.3 in rapportages t.b.v. de toelating.

De uitgebrachte bug-fix versie van Consensus_PEARL kan gebruikt worden in het kader van de voorgestelde methodiek van FOCUS_Air ter berekening van de vervluchtiging van gewasbeschermingsmiddelen vanaf gewas.

De methodiek om te beoordelen of geschatte afbraaksnelheden uit water-sediment studies betrouwbaar genoeg zijn kan gebruikt worden door het Ctgb in de risicobeoordeling van bestrijdingsmiddelen op aquatische organismen.

Programmamanagement WOT Advisering N&M

Programma WOT-04-003	
Resultaten 2009 per project	
Programmathema:	Advisering Natuur & Milieu
Projecttitel:	Programmamanagement WOT Advisering N&M
Projectnummer:	5235844-01
BAS-code	WOT-04-003-007
Projectleider:	Paul Hinssen
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LVN-NLP
Contactpersoon van de doelgroep:	Mw. J.M. Santen
Startdatum:	01-01-2009
Einddatum:	31-12-2009
<i>Kennisbehoefte doelgroep:</i> Zonder sturing, planning en control zal een effectieve en efficiënte inzet van middelen en uitvoering van de projecten van het programma WOT-04-003 moeilijk te realiseren zijn.	
<i>Doelstelling van het onderzoek:</i> De sturing, planning en control zijn gericht op een effectieve en efficiënte inzet van middelen en uitvoering van de projecten van de WOT Advisering Natuur & Milieu.	
<i>Aanpak en tijdpad:</i> <ul style="list-style-type: none">• Sturing levert:<ul style="list-style-type: none">• Verslagen van overleg• Voorbereiding van besluitvorming• Uitvoering en zo nodig actualisatie van het strategisch plan en het meerjarenprogramma• Planning & Control levert:<ul style="list-style-type: none">• Jaarplan en begroting• Kwartaalrapportages over voortgang en evaluatie van het jaarplan• Zo nodig verbetering van het kwaliteitssysteem	
<i>Beoogde en bereikte resultaten en producten:</i> Een effectieve en efficiënte inzet van middelen en uitvoering van de projecten van het programma WOT-04-003. Jaarrapportage 2008, WOT-04-003 – Advisering Natuur & Milieu. WOT-werkdocument 134.	
<i>Doorwerking resultaten naar doelgroepen:</i> Werkprogramma 2010 toegestuurd aan Commissie van Toezicht en goedgekeurd door contactpersonen projecten Jaarrapportage 2008 toegestuurd aan Commissie van Toezicht en goedgekeurd door contactpersonen projecten.	

Commissie van Deskundigen Meststoffenwet (CDM)

Programma WOT-04-003	
Resultaten 2009 per project	
Programmathema:	Advisering Natuur & Milieu
Projecttitel:	Commissie van Deskundigen Meststoffenwet (CDM)
Projectnummer:	5232850-01
BAS-code	WOT-04-003-008
Projectleider:	Gerard Velthof
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-AKV en LNV-DKI
Contactpersoon van de doelgroep:	Ir. M.J.C. de Bode
Startdatum:	01-01-2009
Einddatum:	31-12-2009

Kennisbehoefte doelgroep:

Onderbouwing van normen, forfaits en bemestingsadviezen in de Meststoffenwet. De Meststoffenwet reguleert de stikstof- en fosfaatstromen in de Nederlandse landbouw om de milieubelasting door een teveel aan stikstof en fosfaat te beperken.

Doelstelling van het onderzoek:

Het opstellen van adviezen over de onderbouwing van normen, forfaits en bemestingsadviezen in de Meststoffenwet.

Aanpak en tijdpad:

De CDM beoordeelt onderzoek, studies, pré-adviezen en rapporten van verschillende werkgroepen en begeleidt deze werkgroepen. Het CDM geeft adviezen aan het ministerie van LNV. De activiteiten lopen het gehele jaar.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

CDM-adviezen aan LNV in 2009 (zie <http://www.cdm.wur.nl/>):

- Advies Werkingscoëfficiënten dielijke mest (15 januari 2009)
- Advies Actualisatie stikstofbemestingsadvies prei (21 januari 2009)
- Advies Fritesrassen en aardappelrassen (4 september 2009)
- Advies Bemonstering Bodem Fosfaat (20 augustus 2009)
- Rapport "Nitrates Directive requires limited inputs of nitrogen from manure and mineral fertilizer in dairy farming systems" (1 oktober 2009)
- Rapport "Methodiek voor berekening van ammoniakemissie uit de landbouw in Nederland" (1 oktober 2009)
- Advies Maatregelen om ammoniakemissie bij bovengronds toedienen van mest te beperken (1 oktober 2009)
- Advies Actualisatie bemestingsadvies zantedeschia (1 oktober 2009)
- Advies Actualisatie bemestingsadvies zaaiuien (1 oktober 2009)
- Advies Actualisatie zomertarwe (1 oktober 2009)
- Rapport "Agricultural Nitrogen Use in selected EU countries" (1 oktober 2009)
- Advies Actualisatie excretiecijfers landbouwhuisdieren voor forfaits regeling Meststoffenwet
- Advies Fritesrassen en aardappelrassen – aanvulling (6 november 2009)

- Protocol voor monitoring landelijke mestmarkt onder een stelsel van gebruiksnormen (december 2009)
- Drie adviezen in het kader Regeling Ontheffing Productierechten Meststoffenwet (POR) aan LNV over (niet op de website gepubliceerd).
- 19 beoordelingen van verzoeken voor opname van stoffen in bijlage Aa van de Uitvoeringsregeling Meststoffenwet (niet op de website gepubliceerd)
- 11 beoordelingen van de stoffen die als co-vergiftingsmateriaal kunnen worden toegepast (niet op de website gepubliceerd)

Rapporten

Berge, ten H. and W. van Dijk, W. (2009) How to Reduce Nutrient Emissions from Agriculture? Summary report of an international workshop held in Utrecht, 19-20 November 2009. Nota Nr. 653. Plant Research International.

Born, G.J. van den, H.H. Luesink, H. Verkerk, H.J. Mulder, J.N. Bosma, M.J.C. de Bode, O. Oenema (2009) Protocol voor monitoring landelijke mestmarkt onder een stelsel van gebruiksnormen, versie 2009. WOt-werkdocument 166, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, Wageningen.

Dijk, T.A. van; Driessen, J.J.M.; Ehlert, P.A.I.; Hotsma, P.H.; Montforts, M.H.M.M.; Plessius, S.F.; Oenema, O. (2009). Protocol beoordeling stoffen Meststoffenwet : versie 2.1. WOt-werkdocument 167, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, Wageningen. 74 p.

Dijk, W. van, and H.F.M. ten Berge, (2009) Agricultural nitrogen use in selected EU countries. A comparison of N recommendations, and restrictions in response to the EU Nitrates Directive. PPO report 382.

Ehlert, P.A.I. (rapporteur), 2009. Advies bemonstering bodem voor differentiatie van fosfaatgebruiksnormen. Wageningen, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOt-werkdocument 150. Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, Wageningen. 51 blz.

Luesink, H.H., P.W. Blokland, J.N. Bosma en M.W. Hoogeveen (2009) Monitoring mestmarkt 2008; Achtergronddocumentatie. LEI Rapport 2008 090, 129 p.

Schröder, J.J., Aarts, H.F.M., Velthof, G.L., Reijs, J.W., Fraters, B. (2009) Nitrates directive requires limited inputs of manure and mineral fertilizer in dairy farming systems. Plant Research International, Wageningen, Report 222.

Tamminga, S., A.W. Jongbloed, P. Bikker, L. Šebek, C. van Bruggen en O. Oenema (2009) Actualisatie excretiecijfers landbouwhuisdieren voor forfaitregeling Meststoffenwet. WOt Natuur & Milieu, WOt-werkdocument 156, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, Wageningen. 39 p.

Velthof, G.L., C. van Bruggen, C.M. Groenestein, B.J. de Haan, M.W. Hoogeveen en J.F.M. Huijsmans 2009. Methodiek voor berekening van ammoniakemissie uit de landbouw in Nederland, WOt-rapport 70. Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, Wageningen. 180 blz.

Notities

Ehlert, P.A.I., E. Temminghoff, A. Reijneveld, O. Oenema. Governotie 'Naar fosfaattoestandafhankelijke fosfaatgebruiksnormen' Governotie. Versie 19-12-2008;

Ehlert, P.A.I. Fosfaatgebruiksnormen op basis van de fosfaattoestand van de bodem. Notitie, 9

december 2008

Oenema, O. Kort verslag themamiddag "Mestverwerking, innovatie en toekomstbeelden veehouderij", georganiseerd door de Commissie van Deskundigen Meststoffenwet (CDM) te Hoog Brabant, Hoog Catharijne, Utrecht, op 19 juni 2008

Tamminga, S.; Sebek, L.B.J.; Bussink, W.; Huijsmans, J.F.M.; Pul, A. van; Velthof, G.L. (2009) Maatregelen om ammoniakemissie bij bovengronds toedienen van mest te beperken. CDM-notitie.

Velthof G.L. Dairy farming and the Nitrates Directive in the Netherlands. Background document for a request for derogation in the period 2010-2013. Interne notitie voor LNV.

Velthof G.L.. Ammoniakemissie uit de landbouw in Nederland In: Melkveehouderij en Ammoniak. Verslag van themadag gehouden op 17 september 2009

Presentaties

Gerard Velthof. Toelichting van het advies van de Commissie van Deskundigen inzake maatregelen om ammoniakemissie bij bovengronds uitrijden van mest te beperken. Presentatie Klankbordgroep voor de evaluatie van het beleid voor emissiearm toedienen van dierlijke mest (23 januari 2009).

Gerard Velthof. Ammoniakemissie uit de landbouw in Nederland In: Melkveehouderij en Ammoniak. Verslag van themadag gehouden op 17 september 2009. Presentatie op de themadag 'ammoniak en melkveehouderij' op De Marke, 17 september 2009.

Gerard Velthof. Commissie van Deskundigen Meststoffen. Presentatie in het kader van werkbezoek van Rector Magnificus van Wageningen Universiteit (M. Kropff) aan WOt Natuur en Milieu (24 november 2009).

Wetenschappelijke publicaties

Er zijn drie concept publicaties geschreven over de ammoniakrekenmethodiek. Deze publicaties worden in 2010 aangeboden aan het tijdschrift Atmospheric Environment:

Velthof, G.L., C. van Bruggen, C.M. Groenestein, B.J. de Haan, M.W. Hoogeveen and J.F.M. Huijsmans A model for inventory of ammonia emissions from agriculture in the Netherlands.

Groenestein, C.M., J.F.M. Huijsmans, G.L. Velthof, C. van Bruggen et al. Ammonia emission factors for livestock housing and manure storages in the Netherlands.

Huijsmans, J.F.M., G.J. Vermeulen, C.M Groenestein, and G.L. Velthof. Ammonia emission factors for applied manure fertilizers and grazing in the Netherlands.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Correspondentie met de Tweede Kamer waarin aan CDM wordt gerefereerd

24 maart 2009. 4e actieprogramma. Kenmerk TRCDL/2009/684

15 april 2009. Voorschriften toedienen van mest. Kenmerk DL. 2009/480. KST130177. 0809tkkst28385-134. ISSN 0921 – 7371. Sdu Uitgevers 's-Gravenhage 2009

21 april 2009 4e actieprogramma Nitraatrichtlijn en bodemvruchtbaarheid Kenmerk DL. 2009/920.

22 juni 2009 Betreft voorstel van wet tot wijziging van de meststoffenwet (differentiatie fosfaatgebruiksnorm) (Kamerstukken II 2008/09), 31 945, nr. 2)

3 september 2009. Betreft aanbieding ontwerp regeling wijziging Uitvoeringsregeling Meststoffenwet 4e AP. Referentie 47983

24 november 2009. Betreft Aanbieding van het besluit tot wijziging van het Besluit gebruik meststoffen en het Besluit Glastuinbouw (4e AP). Referentie 72171

Correspondentie met Eerste Kamer waarin aan CDM wordt gerefereerd

16 oktober 2009. Betreft memorie van antwoord inzake voorstel van wet tot wijziging van de Meststoffenwet (differentiatie fosfaatgebruiksnorm); (Kamerstukken 2008/09, 31 945, A)

Staatcourant

Regeling van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van 14 juli 2009, nr. 28964, houdende wijziging van de Uitvoeringsregeling Meststoffenwet. Staatscourant 2009 nr. 10918 23 juli 2009

Regeling van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van 15 december 2009, nr. 49983, houdende wijziging van de Uitvoeringsregeling Meststoffenwet. 1814.1 Staatscourant 2009 nr. 20342 30 december 2009

Ad hoc investering

Programma WOT-04-003
Resultaten 2009 per project

Programmathema:	Advisering Natuur & Milieu
Projecttitel:	Ad hoc investering
Projectnummer:	5235843-01
BAS-code	WOT-04-003-009
Projectleider:	Paul Hinssen
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-NLP
Contactpersoon van de doelgroep:	Mw. J.M. Santen
Startdatum:	01-01-2009
Einddatum:	31-12-2009

Kennisbehoefte doelgroep:

Bij de uitvoering van een WOT N&M taak kan een onverwachte gebeurtenis optreden waarbij een ad hoc investering nodig is. Doel van dit project is om in dergelijke situatie snel en adequaat te kunnen inspringen, zonder een discussie over de financiering te hoeven voeren.

Doelstelling van het onderzoek:

Afhankelijk van het project of de onverwachte gebeurtenis.

Aanpak en tijdpad:

Overleg met projectleider van de desbetreffende taak over de gewenste actie. Deze actie omzetten in een plan van aanpak, en uitvoeren.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

In 2009 is gewerkt aan de voorbereiding van enkele wetenschappelijke artikelen, waarmee de wetenschappelijke kwaliteit van de onder dit programma vallende WO-taken zal worden geborgd. De bedoeling is dat voor elk van de vijf onderscheiden taken in dit programma vanuit een gemeenschappelijk concept wordt geschreven op basis van bestaand wetenschappelijk materiaal en afgezet tegen de sociaal-economische context van de wettelijke onderzoekstaak.

Bereikte resultaten:

1. Projectplan voor het schrijven van artikelen
2. Hinssen, P.J.W. Algemene inleiding als basis voor de artikelen. Concept notitie.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Doelgroep van de uitgevoerde activiteiten is de wetenschappelijke wereld. Gezien het stadium (planvorming) is er nog geen doorwerking.

Verschenen documenten in de reeks Werkdocumenten van de Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu vanaf 2007

Werkdocumenten zijn verkrijgbaar bij het secretariaat van Unit Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, te Wageningen. T 0317 – 48 54 71; F 0317 – 41 90 00; E info.wnm@wur.nl
De werkdocumenten zijn ook te downloaden via de WOt-website www.wotnatuurenmilieu.wur.nl

2007

47 <i>Ten Berge, H.F.M., A.M. van Dam, B.H. Janssen & G.L. Velthof.</i> Mestbeleid en bodemvruchtbaarheid in de Duin- en Bollenstreek; Advies van de CDM-werkgroep Mestbeleid en Bodemvruchtbaarheid in de Duin- en Bollenstreek 48 <i>Kruit, J. & I.E. Salverda.</i> Spiegeltje, spiegeltje aan de muur, valt er iets te leren van een andere plannings-cultuur? 49 <i>Rijk, P.J., E.J. Bos & E.S. van Leeuwen.</i> Nieuwe activiteiten in het landelijk gebied. Een verkennende studie naar natuur en landschap als vestigingsfactor 50 <i>Ligthart, S.S.H.</i> Natuurbeleid met kwaliteit. Het Milieu- en Natuurplanbureau en natuurbeleidsevaluatie in de periode 1998-2006 51 <i>Kennismarkt 22 maart 2007; van onderbouwend onderzoek Wageningen UR naar producten MNP in 27 posters</i> 52 <i>Kuindersma, W., R.I. van Dam & J. Vreke.</i> Sturen op niveau. Perversies tussen nationaal natuurbeleid en besluitvorming op gebiedsniveau. 53.1 <i>Reijnen, M.J.S.M.</i> Indicators for the 'Convention on Biodiversity 2010'. National Capital Index version 2.0 53.3 <i>Windig, J.J., M.G.P. van Veller & S.J. Hiemstra.</i> Indicatoren voor 'Convention on Biodiversity 2010'. Biodiversiteit Nederlandse landbouwhuisdieren en gewassen 53.4 <i>Melman, Th.C.P. & J.P.M. Willemen.</i> Indicators for the 'Convention on Biodiversity 2010'. Coverage protected areas. 53.6 <i>Weijden, W.J. van der, R. Leewis & P. Bol.</i> Indicatoren voor 'Convention on Biodiversity 2010'. Indicatoren voor het invasieproces van exotische organismen in Nederland 53.7a <i>Nijhof, B.S.J., C.C. Vos & A.J. van Strien.</i> Indicators for the 'Convention on Biodiversity 2010'. Influence of climate change on biodiversity. 53.7b <i>Moraal, L.G.</i> Indicatoren voor 'Convention on Biodiversity 2010'. Effecten van klimaatverandering op insectenplagen bij bomen. 53.8 <i>Fey-Hofstede, F.E. & H.W.G. Meesters.</i> Indicators for the 'Convention on Biodiversity 2010'. Exploration of the usefulness of the Marine Trophic Index (MTI) as an indicator for sustainability of marine fisheries in the Dutch part of the North Sea. 53.9 <i>Reijnen, M.J.S.M.</i> Indicators for the 'Convention on Biodiversity 2010'. Connectivity/fragmentation of ecosystems: spatial conditions for sustainable biodiversity 53.11 <i>Gaaff, A. & R.W. Verburg.</i> Indicators for the 'Convention on Biodiversity 2010' Government expenditure on land acquisition and nature development for the National Ecological Network (EHS) and expenditure for international biodiversity projects 53.12 <i>Elands, B.H.M. & C.S.A. van Koppen.</i> Indicators for the 'Convention on Biodiversity 2010'. Public awareness	and participation 54 <i>Broekmeyer, M.E.A. & E.P.A.G. Schouwenberg & M.E. Sanders & R. Pouwels.</i> Synergie Ecologische Hoofdstructuur en Natura 2000-gebieden. Wat stuurt het beheer? 55 <i>Bosch, F.J.P. van den.</i> Draagvlak voor het Natura 2000-gebiedenbeleid. Onder relevante betrokkenen op regionaal niveau 56 <i>Jong, J.J. & M.N. van Wijk, I.M. Bouwma.</i> Beheerskosten van Natura 2000-gebieden 57 <i>Pouwels, R. & M.J.S.M. Reijnen & M. van Adrichem & H. Kuipers.</i> Ruimtelijke condities voor VHR-soorten 58 Niet verschenen/ vervallen 59 <i>Schouwenberg, E.P.A.G.</i> Huidige en toekomstige stikstofbelasting op Natura 2000-gebieden 60 Niet verschenen/ vervallen 61 <i>Jaarrapportage 2006.</i> WOT-04-001 – ME-AVP 62 <i>Jaarrapportage 2006.</i> WOT-04-002 – Onderbouwend Onderzoek 63 <i>Jaarrapportage 2006.</i> WOT-04-003 – Advisering Natuur & Milieu 64 <i>Jaarrapportage 2006.</i> WOT-04-385 – Milieuplanbureaufunctie 65 <i>Jaarrapportage 2006.</i> WOT-04-394 – Natuurplanbureaufunctie 66 <i>Brasser E.A., M.F. van de Kerkhof, A.M.E. Groot, L. Bos-Gorter, M.H. Borgstein, H. Leneman</i> Verslag van de Dialogen over Duurzame Landbouw in 2006 67 <i>Hinssen, P.J.W.</i> Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu. Werkplan 2007 68 <i>Nieuwenhuizen, W. & J. Roos Klein Lankhorst.</i> Landschap in Natuurbalans 2006; Landschap in verandering tussen 1990 en 2005; Achtergronddocument bij Natuurbalans 2006. 69 <i>Geelen, J. & H. Leneman.</i> Belangstelling, motieven en knelpunten van natuuraanleg door grondeigenaren. Uitkomsten van een marktonderzoek. 70 <i>Didderen, K., P.F.M. Verdonschot, M. Bleeker.</i> Basiskaart Natuur aquatisch. Deel 1: Beleidskaarten en prototype 71 <i>Boesten, J.J.T.I, A. Tiktak & R.C. van Leerdam.</i> Manual of PEARLNEQ v4 72 <i>GrashofBokdam, C.J., J. Frissel, H.A.M. Meeuwssen & M.J.S.M. Reijnen.</i> Aanpassing graadmeter natuurwaarde voor het agrarisch gebied 73 <i>Bosch, F.J.P. van den.</i> Functionele agrobiodiversiteit. Inventarisatie van nut, noodzaak en haalbaarheid van het ontwikkelen van een indicator voor het MNP 74 <i>Kistenkas, F.H. en M.E.A. Broekmeyer.</i> Natuur, landschap en de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht 75 <i>Luttik, J., F.R. Veeneklaas, J. Vreke, T.A. de Boer, L.M. van den Berg & P. Luttik.</i> Investeren in landschapskwaliteit; De toekomstige vraag naar landschappen om in te wonen, te werken en te ontspannen

- 76 *Vreke, J.* Evaluatie van natuurbeleidsprocessen (1996-2005)
- 77 *Apeldoorn, R.C. van,* Working with biodiversity goals in European directives. A comparison of the implementation of the Birds and Habitats Directives and the Water Framework Directive in the Netherlands, Belgium, France and Germany
- 78 *Hinssen, P.J.W.* Werkprogramma 2008; Unit Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu (WOT-04). Onderdeel Planbureau functies Natuur en Milieu.
- 79 *Custers, M.H.G.* Betekenissen van Landschap in onderzoek voor het Milieu- en Natuurplanbureau; een bibliografisch overzicht
- 80 *Vreke, J., J.L.M. Donders, B.H.M. Elands, C.M. Goossen, F. Langers, R. de Niet & S. de Vries.* Natuur en landschap voor mensen Achtergronddocument bij Natuurbalans 2007
- 81 *Bakel, P.J.T. van, T. Kroon, J.G. Kroes, J. Hoogewoud, R. Pastoors, H.Th.L. Massop, D.J.J. Walvoort.* Reparatie Hydrologie voor STONE 2.1. Beschrijving reparatie-acties, analyse resultaten en beoordeling plausibiliteit.
- 2008**
- 82 *Kistenkas, F.H. & W. Kuindersma.* Jurisprudentie-monitor natuur 2005-2007; Rechtsontwikkelingen Natura 2000 en Ecologische Hoofdstructuur
- 83 *Berg, F. van den, P.I. Adriaanse, J. A. te Roller, V.C. Vulto & J.G. Groenwold.* SWASH Manual 2.1; User's Guide version 2
- 84 *Smits, M.J., M.J. Bogaardt, D. Eaton, P. Roza & T. Selnes.* Tussen de bomen het geld zien. Programma Beheer en vergelijkbare regelingen in het buitenland (een quick-scan)
- 85 *Dijk, T.A. van, J.J.M. Driessen, P.A.I. Ehlert, P.H. Hotsma, M.H.M.M. Montforts, S.F. Plessius & O. Oenema.* Protocol beoordeling stoffen Meststoffenwet; versie 1.0
- 86 *Goossen, C.M., H.A.M. Meeuwssen, G.J. Franke & M.C. Kuiper.* Verkenning Europese versie van de website www.daarmoetikzijn.nl.
- 87 *Helming, J.F.M. & R.A.M. Schrijver.* Economische effecten van inzet van landbouwsubsidies voor milieu, natuur en landschap in Nederland; Achtergrond bij het MNP-rapport 'Opties voor Europese landbouwsubsidies
- 88 *Hinssen, P.J.W.* Werkprogramma 2008; Unit Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu (WOT-04). Programma 001/003/005
- 90 *Kramer, H.* Geografisch Informatiesysteem Bestaande Natuur; Beschrijving IBN1990t en pilot ontwikkeling BN2004
- 92 *Jaarrapportage 2007.* WOT-04-001 – Koepel
- 93 *Jaarrapportage 2007.* WOT-04-002 – Onderbouwend Onderzoek
- 94 *Jaarrapportage 2007.* WOT-04-003 – Advisering Natuur & Milieu
- 95 *Jaarrapportage 2007.* WOT-04-005 – M-AVP
- 96 *Jaarrapportage 2007.* WOT-04-006 – Natuurplanbureau functie
- 97 *Jaarrapportage 2007.* WOT-04-007 – Milieuplanbureau functie
- 98 *Wamelink, G.W.W.* Gevoeligheids- en onzekerheidsanalyse van SUMO
- 99 *Hoogeveen, M.W., H.H. Luesink, L.J. Mokveld & J.H. Wisman.* Ammoniakemissies uit de landbouw in Milieubalans 2006: uitgangspunten en berekeningen
- 100 *Kennismarkt 3 april 2008; Van onderbouwend onderzoek Wageningen UR naar producten MNP*
- 101 *Mansfeld, M.J.M. van & J.A. Klijn.* "Balansen op de weegschaal". Terugblik op acht jaar Natuurbalansen (1996-2005)
- 102 *Sollart, K.M. & J. Vreke.* Het faciliteren van natuur- en milieueducatie in het basisonderwijs; NME-ondersteuning in de provincies
- 103 *Berg, F. van den, A. Tiktak, J.G. Groenwold, D.W.G. van Kraalingen, A.M.A. van der Linden & J.J.T.I. Boesten,* Documentation update for GeoPEARL 3.3.3
- 104 *Wijk, M.N., van (redactie).* Aansturing en kosten van het natuurbeheer. Ecologische effectiviteit regelingen natuurbeheer
- 105 *Selnes, T. & P. van der Wielen.* Tot elkaar veroordeeld? Het belang van gebiedsprocessen voor de natuur
- 106 *Annual reports for 2007; Programme WOT-04*
- 107 *Pouwels, R. J.G.M. van der Gref, M.H.C. van Adrichem, H. Kuiper, R. Jochem & M.J.S.M. Reijnen.* LARCH Status A
- 108 *Wamelink, G.W.W.* Technical Documentation for SUMO2 v. 3.2.1,
- 109 *Wamelink, G.W.W., J.P. MolDijkstra & G.J. Reinds.* Herprogrammeren van SUMO2. Verbetering in het kader van de modelkwaliteitslag
- 110 *Salm, C. van der, T. Hoogland & D.J.J. Walvoort.* Verkenning van de mogelijkheden voor de ontwikkeling van een metamodel voor de uitspoeling van stikstof uit landbouwgronden
- 111 *Dobben H.F. van & R.M.A. Wegman.* Relatie tussen bodem, atmosfeer en vegetatie in het Landelijk Meetnet Flora (LMF)
- 112 *Smits, M.J.W. & M.J. Bogaardt.* Kennis over de effecten van EU-beleid op natuur en landschap
- 113 *Maas, G.J. & H. van Reuler.* Boomkwekerij en aardkunde in Nederland,
- 114 *Lindeboom, H.J., R. Witbaard, O.G. Bos & H.W.G. Meesters.* Gebiedsbescherming Noordzee, habitattypen, instandhoudingdoelen en beheermaatregelen
- 115 *Leneman, H., J. Vader, L.H.G. Slangen, K.H.M. Bommel, N.B.P. Polman, M.W.M. van der Elst & C. Mijnders.* Groene diensten in Nationale Landschappen- Potenties bij een veranderende landbouw,
- 116 *Groeneveld, R.A. & D.P. Rudrum.* Habitat Allocation to Maximize Biodiversity, A technical description of the HAMBO model
- 117 *Kruit, J., M. Brinkhuijzen & H. van Blerck.* Ontwikkelen met kwaliteit. Indicatoren voor culturele vernieuwing en architectonische vormgeving
- 118 *Roos-Klein Lankhorst, J.* Beheers- en Ontwikkelingsplan 2007: Kennismodel Effecten Landschap Kwaliteit; Monitoring Schaal; BelevingsGIS
- 119 *Henkens, R.J.H.G.* Kwalitatieve analyse van knelpunten tussen Natura 2000-gebieden en waterrecreatie
- 120 *Verburg, R.W., I.M. Jorritsma & G.H.P. Dirckx.* Quick scan naar de processen bij het opstellen van beheerplannen van Natura 2000-gebieden. Een eerste verkenning bij provincies, Rijkswaterstaat en Dienst Landelijk Gebied
- 121 *Daamen, W.P.* Kaart van de oudste bossen in Nederland; Kansen op hot spots voor biodiversiteit
- 122 *Lange de, H.J., G.H.P. Arts & W.C.E.P. Verberk.* Verkenning CBD 2010-indicatoren zoetwater. Inventarisatie en uitwerking relevante indicatoren voor Nederland
- 123 *Vreke, J., N.Y. van der Wulp, J.L.M. Donders, C.M. Goossen, T.A. de Boer & R. Henkens.* Recreatief gebruik van water. Achtergronddocument Natuurbalans 2008
- 124 *Oenema, O. & J.W.H. van der Kolk.* Moet het eenvoudiger? Een essay over de complexiteit van het milieubeleid

- 125 *Oenema, O. & A. Tiktak.* Niets is zonder grond; Een essay over de manier waarop samenlevingen met hun grond omgaan
- 2009**
- 126 *Kamphorst, D.A.* Keuzes in het internationale biodiversiteitsbeleid; Verkenning van de beleidstheorie achter de internationale aspecten van het Beleidsprogramma Biodiversiteit (2008-2011)
- 127 *Dirkx, G.H.P. & F.J.P. van den Bosch.* Quick scan gebruik Catalogus groenblauwe diensten
- 128 *Loeb, R. & P.F.M. Verdonschot.* Complexiteit van nutriëntenlimitaties in oppervlaktewateren
- 129 *Kruit, J. & P.M. Veer.* Herfotografie van landschappen; Landschapsfoto's van de 'Collectie de Boer' als uitgangspunt voor het in beeld brengen van ontwikkelingen in het landschap in de periode 1976-2008
- 130 *Oenema, O., A. Smit & J.W.H. van der Kolk.* Indicatoren Landelijk Gebied; werkwijze en eerste resultaten
- 131 *Agricola, H.J.A.J. van Strien, J.A. Boone, M.A. Dolman, C.M. Goossen, S. de Vries, N.Y. van der Wulp, L.M.G. Groenemeijer, W.F. Lukey & R.J. van Til.* Achtergrond-document Nulmeting Effectindicatoren Monitor Agenda Vitaal Platteland
- 132 *Jaarrapportage 2008.* WOT-04-001 – Koepel
- 133 *Jaarrapportage 2008.* WOT-04-002 – Onderbouwend Onderzoek
- 134 *Jaarrapportage 2008.* WOT-04-003 – Advisering Natuur & Milieu
- 135 *Jaarrapportage 2008.* WOT-04-005 – M-AVP
- 136 *Jaarrapportage 2008.* WOT-04-006 – Natuurplanbureaufunctie
- 137 *Jaarrapportage 2008.* WOT-04-007 – Milieuplanbureaufunctie
- 138 *Jong de, J.J., J. van Os & R.A. Smidt.* Inventarisatie en beheerskosten van landschapselementen
- 139 *Dirkx, G.H.P., R.W. Verburg & P. van der Wielen.* Tegenkrachten Natuur. Korte verkenning van de weerstand tegen aankopen van landbouwgrond voor natuur
- 140 *Annual reports for 2008; Programme WOT-04*
- 141 *Vullings, L.A.E., C. Blok, G. Vonk, M. van Heusden, A. Huisman, J.M. van Linge, S. Keijzer, J. Oldengarm & J.D. Bulens.* Omgaan met digitale nationale beleidskaarten
- 142 *Vreke, J., A.L. Gerritsen, R.P. Kranendonk, M. Pleijte, P.H. Kersten & F.J.P. van den Bosch.* Maatlat Government – Governance
- 143 *Gerritsen, A.L., R.P. Kranendonk, J. Vreke, F.J.P. van den Bosch & M. Pleijte.* Verdrogingsbestrijding in het tijdperk van het Investeringsbudget Landelijk Gebied. Een verslag van casuonderzoek in de provincies Drenthe, Noord-Brabant en Noord-Holland.
- 144 *Luesink, H.H., P.W. Blokland, M.W. Hoogeveen & J.H. Wisman.* Ammoniakemissie uit de landbouw in 2006 en 2007
- 145 *Bakker de, H.C.M. & C.S.A. van Koppen.* Draagvlakonderzoek in de steigers. Een voorstudie naar indicatoren om maatschappelijk draagvlak voor natuur en landschap te meten
- 146 *Goossen, C.M.,* Monitoring recreatiegedrag van Nederlanders in landelijke gebieden. Jaar 2006/2007
- 147 *Hoefs, R.M.A., J. van Os & T.J.A. Gies.* Kavelruil en Landschap. Een korte verkenning naar ruimtelijke effecten van kavelruil.
- 148 *Klok, T.L., R. Hille Ris Lambers, P. de Vries, J.E. Tamis & J.W.M. Wijsman.* Quick scan model instruments for marine biodiversity policy.
- 149 *Spruijt, J., P. Spoorenberg & R. Schreuder.* Milieueffectiviteit en kosten van maatregelen gewasbescherming.
- 150 *Ehlert, P.A.I. (rapporteur).* Advies Bemonstering bodem voor differentiatie van fosfaatgebruiksnormen.
- 151 *Wulp van der, N.Y.* Storende elementen in het landschap: welke, waar en voor wie? Bijlage bij WOT-paper 1 – Krassen op het landschap
- 152 *Oltmer, K., K.H.M. van Bommel, J. Clement, J.J. de Jong, D.P. Rudrum & E.P.A.G. Schouwenberg.* Kosten voor habitattypen in Natura 2000-gebieden. Toepassing van de methode Kosteneffectiviteit natuurbeleid.
- 153 *Adrichem van, M.H.C., F.G. Wortelboer & G.W.W. Wamelink.* MOVE. Model for terrestrial Vegetation. Version 4.0
- 154 *Wamelink, G.W.W., R.M. Winkler & F.G. Wortelboer.* User documentation MOVE4 v 1.0
- 155 *Gies de, T.J.A., L.J.J. Jeurissen, I. Staritsky & A. Bleeker.* Leefomgevingsindicatoren Landelijk gebied. Inventarisatie naar stand van zaken over geurhinder, lichthinder en fijn stof.
- 156 *Taminga, S., A.W. Jongbloed, P. Bikker, L. Sebek, C. van Bruggen & O. Oenema.* Actualisatie excretiecijfers landbouwhuisdieren voor forfaits regeling Meststoffenwet
- 157 *Van der Salm, C., L. M. Boumans, G.B.M. Heuvelink & T.C. van Leeuwen.* Protocol voor validatie van het nutriëntenemissiemodel STONE op meetgegevens uit het Landelijk Meetnet effecten Mestbeleid
- 158 *Bouwma, I.M.* Quickscan Natura 2000 en Programma Beheer. Een vergelijking van Programma Beheer met de soorten en habitats van Natura 2000
- 159 *Gerritsen, A.L., D.A. Kamphorst, T.A. Selnes, M. van Veen, F.J.P. van den Bosch, L. van den Broek, M.E.A. Broekmeyer, J.L.M. Donders, R.J. Fontein, S. van Tol, G.W.W. Wamelink, P. van der Wielen.* Dilemma's en barrières in de praktijk van het natuur- en landschapsbeleid; Achtergronddocument bij Natuurbalans 2009.
- 160 *Fontein R.J., T.A. de Boer, B. Breman, C.M. Goossen, R.J.H.G. Henkens, J. Luttkik & S. de Vries.* Relatie recreatie en natuur; Achtergronddocument bij Natuurbalans 2009
- 161 *Deneer, J.W. & R. Kruijine,* Atmosferische depositie van gewasbeschermingsmiddelen. Een verkenning van de literatuur verschenen na 2003.
- 162 *Verburg, R.W., M.E. Sanders, G.H.P. Dirkx, B. de Knegt & J.W. Kuhlman,* Natuur, landschap en landelijk gebied. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2009.
- 163 *Doorn van, A.M. & M.P.C.P. Paulissen,* Natuurgericht milieubeleid voor Natura 2000-gebieden in Europees perspectief: een verkenning.
- 164 *Smidt, R.A., J. van Os & I. Staritsky,* Samenstellen van landelijke kaarten met landschapselementen, grondeigendom en beheer. Technisch achtergronddocument bij de opgeleverde bestanden.
- 165 *Pouwels, R., R.P.B. Foppen, M.F. Wallis de Vries, R. Jochem, M.J.S.M. Reijnen & A. van Kleunen,* Aanpassing LARCH: kwaliteit en ecologische netwerken.
- 166 *Born van den, G.J., H.H. Luesink, H. Verkerk, H.J. Mulder, J.N. Bosma, M.J.C. de Bode & O. oenema,* Protocol voor monitoring landelijke mestmarkt onder een stelsel van gebruiksnormen, versie 2009.
- 167 *Dijk, T.A. van, J.J.M. Driessen, P.A.I. Ehlert, P.H. Hotsma, M.H.M.M. Montforts, S.F. Plessius & O. Oenema.* Protocol beoordeling stoffen Meststoffenwet- Versie 2.1
- 168 *Smits, M.J., M.J. Bogaardt, D. Eaton, A. Karbauskas &*

- P. Roza*, De vermaatschappelijking van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid. Een inventarisatie van visies in Brussel en diverse EU-lidstaten.
- 169** *Vreke, J. & I. Salverda*, Kwaliteit leefomgeving en stedelijk groen.
- 170** *Hengsdijk, H. & J.W.A. Langeveld*, Yield trends and yield gap analysis of major crops in the World.
- 171** *Horst ter, M, J. Groenwold*, Tool to determine the coefficient of variation of DegT50 values of plant protection products in water-sediment systems for different values of the sorption coefficient
- 172** *Boons-Prins, E., P. Leffelaar, L. Bouman, E. Stehfest*, Grassland simulation with the LPJmL model
- 173** *Smit, A., O. Oenema, J.W.H. van der Kolk*, Indicatoren Kwaliteit Landelijk Gebied
- 174** *Boer de, S., M.J. Bogaardt, P.H. Kersten, F.H. Kistenkas, M.G.G. Neven, M. van der Zouwen*, De zoektocht naar nationale beleidsruimte in de EU-richtlijnen voor het milieu- en natuurbeleid
- 175** *Jaarrapportage 2009*. WOT-04-001 – Koepel
- 176** *Jaarrapportage 2009*. WOT-04-002 – Onderbouwend Onderzoek
- 177** *Jaarrapportage 2009*. WOT-04-003 – Advisering Natuur & Milieu
- 178** *Jaarrapportage 2009*. WOT-04-005 – M-AVP
- 179** *Jaarrapportage 2009*. WOT-04-006 – Natuurplanbureaufunctie
- 180** *Jaarrapportage 2009*. WOT-04-007 – Milieuplanbureaufunctie
- 181** *Annual reports for 2009; Programme WOT-04*